

Nyelvfejlődési zavarral kapcsolatos kihívások fiatalkorú bűnelkövetők körében a nemzetközi kutatások tükrében

Szerteágazó azon deficitiek köre, amelyek a fiatalkorú fogvatartottak nyelvi készségeivel összefüggésben jelennek meg, és túlmutatnak a tanulásban elért esetleges sikertelenségeken. Hatékony programok alkalmazásával, logopédusok támogatásával kulcsfontosságú lenne e probléma kezelése. Ez a kérdés nemcsak a nyelvfejlődési zavarral küzdő fiatalokat, de az egész társadalmat érinti, mivel mindannyiunk közös érdeke, hogy az érintettek felnőtt korukban ne kövessenek el több bűncselekményt, és a társadalom hasznos tagjaivá váljanak.

Bevezetés

A fiatalkorú fogvatartottak nyelvi és kommunikációs készségeinek vizsgálata kulcsfontosságú kérdés, mert az ezen a területen felmerülő hiányosságok az oktatásban való esetleges sikertelenség mellett széles körű hatásokkal járhatnak, beleértve a reintegrációs programokon való részvétel sikertelenségét, a kortárs kapcsolatokban megjelenő kommunikációs nehézségeket, a szabadulás után a munkához való nehezebb hozzáférést, a társadalomba való nehezebb visszailleszkedést és ezek következményeként a visszaesővé válás magasabb esélyét. A helyzetet nehezíti, hogy az érintett fiatalok nyelvi zavarból eredő viselkedését gyakran félreértelmezik. Mivel a fiatalok nyelvi készségei deficitének hatása szerteágazó, így ezek a problémák nehezen felismerhetők a szűrési programok hiányosságai miatt, sokszor nem megfelelően diagnosztizáltak. Tanulmányunkban a téma feldolgozását vállaljuk a legfrissebb tudományos források tükrében. Kutatási kérdéseink a következők:

- Melyek a nyelvfejlődési zavarok legfőbb jellemzői?
- Mi állhat a nyelvi készségek kialakulásának hátterében, milyen befolyásoló tényezőket érdemes megvizsgálni az esetleges problémákkal, zavarokkal összefüggésben?
- Milyen egyéb pszichológiai jellegű nehézségek jelennek meg a nyelvi zavarokkal küzdő fiatalkorú bűnelkövetők esetében?
- Milyen problémák jelentkeznek a fiatalkorú fogvatartottak nyelvi zavarával kapcsolatosan, és ezek milyen eszközökkel orvosolhatóak?
- Milyen nehézségekkel találkozhatnak ezek a fiatalok a bírósági eljárás során és a bűnelkövetést követő reintegrációs programok során?

Tanulmányunkban igyekszünk a témakört alaposan körbejárni, a feltett kutatási kérdésekre választ adni, kitérve a nemzetközi szakirodalomban megjelenő megoldási javaslatokra.

A nyelvi készségek szerepe a fiatalok bünelkövetői életében

A nyelv a mindennapi élet alapvető összetevője, eszközt biztosít a környezetünkben való eligazodáshoz, elengedhetetlen a társadalomban való boldoguláshoz, kapcsolatok kialakításához, valamint a tanulmányi, szakmai és érzelmi sikerek megéléséhez (Chow és Wehby, 2019; Law és mtsai, 2000). Ezt támasztja alá az is, hogy az Egészségügyi Világszervezet (WHO) (1999) kiadványa szerint a kommunikációs és interperszonális készségek együttesen a globálisan releváns életkészségek öt területének egyike. Az életben elért eredményesség ugyanakkor nem csak a tanulmányi sikerből fakad, a boldoguláshoz és a korai mentális egészség eléréséhez a kortársakkal való pozitív kapcsolat, a barátságok fenntartása szintén kritikus fontosságú (Beitchman és Brownlie, 2014). Ennek megfelelően a gyermekeknek képesnek kell lenniük arra, hogy verbálisan részt vegyenek kortársaikkal az osztálytermi kommunikációban, ami nem kizárólag a tanórákhoz köthető, ugyanilyen fontos a szünetekben való megfelelő kapcsolódás is. A csoportos tevékenységekben való részvétel például megköveteli a gyerekektől, hogy meghallgassanak másokat, figyelembe vegyék a másik nézőpontját, saját véleményüket tiszteletteljesen ki tudják fejezni, és felváltva vegyenek részt a társalgásban, teret hagyva a másoknak is arra, hogy kifejtse véleményét (Bowen és Snow, 2017).

Mára meggyőző nemzetközi bizonyítékok állnak rendelkezésre, amelyek rávilágítanak a fiatalok fogvatartottak (főként férfiak) nyelvi és műveltségi sérülékenységére (lásd Anderson és mtsai, 2016). A fiatalok elkövetők aránytalanul nagy számban mutatnak gyenge tanulmányi eredményeket, tanulási hiányosságokat (Snowling és mtsai, 2000; Krezmien és mtsai, 2008; Nelson és mtsai, 2010), szóbeli nyelvi zavarokat (Anderson és mtsai, 2016), és gyakran tanulási zavarral (Grigorenko, 2006; Quinn és mtsai, 2005), valamint viselkedési/érzelmi zavarral (Quinn és mtsai, 2005) élnek életüket, de köztudott, hogy a populáció sokszínű. Sok fiatalok bünelkövetőt átmenetileg vagy véglegesen kizárnak az iskolából, ami gyakran antiszociális viselkedésű kortársak társaságába sodorja őket (Thornberry és mtsai, 2003).

Kulcsfontosságú lenne a fiatalok bünelkövetői kiszolgáltatott helyzetének megváltoztatását szem előtt tartani, ehhez kiváló eszközt nyújt a fiatalok olvasási és írási képességeinek javítása, ahogyan erre Leone, Krezmien, Mason és Meisel (2005) is felhívta a figyelmet, amikor megfogalmazta, hogy az olvasás az egyik legfontosabb készség, amely formális iskolai oktatás során szerezhető meg, ugyanakkor az alapszintű olvasási készség már nem elegendő a munkahelyi elvárások tükrében. Gondolatmenetüket folytatva kifejtik, hogy az olvasási kudarc számos hosszú távú negatív eredményhez vezet, frusztrációt okoz, amely általánosabb tanulmányi és viselkedési problémákhoz vezet, korlátozza a későbbi munkalehetőségekhez való hozzáférést. Az olvasási nehézségekkel küzdő fiatalok kiszolgáltatottak az iskolai és közösségi marginalizációnak, és nagyobb eséllyel jelennek meg a büntető igazságszolgáltatási rendszerben (Leone, Krezmien, Mason és Meisel, 2005).

A nyelvi és kommunikációs készségek hiányosságai az oktatásban való esetleges sikertelenség mellett széles körű hatásokkal járhatnak, beleértve a kortárs és családi kapcsolatokban megjelenő kommunikációs nehézségeket, illetve a munkához való nehezebb hozzáférést (Chitsabesan és mtsai, 2007). A helyzet összetettségét jól mutatja, hogy – ahogyan azt Clegg és munkatársainak (2005) longitudinális tanulmánya kimutatta – a fejlődési nyelvi zavarokkal küzdő gyermekek egyharmadánál mentális zavarok alakultak ki, amelyek számos esetben bűncselekménybe való bevonódást eredményeztek.

Ezek a felmerülő nehézségek talán nem meglepőek, ha az e populációt érintő összetett pszichoszociális kockázatok tükrében vizsgáljuk.

A nyelvi készségek fejlődése ugyanis szorosan összefügg a családi környezettel, a szülők iskolai végzettségével, ahogyan erről a 3. fejezetben részletesen írnak. A helyzet kezelését azonban nehezítette, hogy a közelmúltig a logopédia mint szakma kevésbé foglalkozott a fiatalok bünelkövetők kommunikációs szükségleteinek vizsgálatával.

A nyelvfejlődési zavar (NyFZ)

A közelmúltban nemzetközi együttműködésen alapuló projekt született arról, hogy egy-egy terminológiára van szükség a nyelvi zavarokkal küzdő gyermekek és fiatalok esetében (Bishop és mtsai, 2017). A Bishop és munkatársai által elért konszenzussal összhangban ebben a cikkben a *nyelvfejlődési zavar* (NyFZ) kifejezést fogjuk használni.

A nyelvfejlődési zavar kifejezés olyan tartós nyelvi nehézségekre utal, amelyek befolyásolják az egyén mindennapi működését, és amelyek nem kapcsolódnak ismert orvosi-biológiai etiológiához; ha egy potenciálisan társuló állapot, például autizmus is jelen van, az „[állapothoz] társuló nyelvi zavar” kifejezést használjuk (Bishop és mtsai, 2017). Az igazságszolgáltatásban részt vevő fiatalok esetében használt „fejlődési” leírás összhangban van azzal a ténnyel is, hogy a prefrontális kéreg érésének végső szakasza a 20-as évek közepére tehető (Tamnes és mtsai, 2017).

Érdemes körülhatárolni, hogy a nyelvfejlődési zavarral küzdő fiatalok bünelkövetők mely területeken találkoznak a legtöbb problémával a kutatások alapján. Számukra különösen komoly kihívást okozhat a szintaxis, a pontos morfémahasználat, az absztrakt nyelv megértése (pl. idiómák, metafora) és a narratív diskurzus használata. Ezek a fiatalok nehezebben vesznek részt az általános társalgásban, nagyobb kihívást jelent számukra az, hogy információt adjanak át egy másik személynek (Snow és Powell, 2004, 2005; Sanger és mtsai, 2001, 2019), sokszor nem tudják helyesen értelmezni a nem szó szerint, hanem átvitt értelemben értendő szövegeket, szegényes szókincsük miatt szókezesi nehézségekkel küzdenek, és gyakran nem találják a megfelelő szavakat gondolataik, érzéseik kifejezésére (Snow és Powell, 2011).

Fontos fogalom-pár a receptív és expresszív nyelvi készség, amely kifejezések a nyelvhasználat különböző modalitásait képviselik (Larson és McKinley, 1995). A receptív nyelvi készség a megértésre, befogadásra vonatkozik, az expresszív pedig a kifejezésre, a beszédképességre. A nemzetközi olvasási kutatásokban széleskörű egyetértés alakult ki arra vonatkozóan, hogy a fejlődés alapját a receptív és expresszív szóbeli nyelvi készségek képezik az iskola első három évében, a tipikusan fejlődő és a nyelvfejlődési zavarral élő gyermekek esetében egyaránt (Snow, 2016).

Számos kutatás megállapította, hogy a fiatalok bünelkövetők nagyobb arányban tapasztaltak nehézségeket a receptív nyelvi készségeknél, mint az expresszív nyelvi készségeknél, a receptív nyelvi készségek esetükben sokkal inkább károsodtak, mint az expresszív nyelvi képességek (Bryan, 2004; Bryan és mtsai, 2007; Gregory és Bryan, 2011; Hughes és mtsai, 2017). Ez magyarázatot adhat arra, hogy a nyelvi zavart igen gyakran nem diagnosztizálják és nem kezelik ebben a populációban (Sanger és mtsai, 2002; Snow és mtsai, 2016).

A receptív nyelvi zavar tehát kevésbé megfigyelhető, mint az expresszív nyelvi zavar, és olyan, nem együttműködőnek érzékelt viselkedésműködésben nyilvánulhat meg, mint például a szemkontaktus kerülése, a korlátozott nyelvhasználat, a gyenge figyelem, a fokozott nyugtalanság és egyszavas válaszok használata (Gregory és Bryan, 2011; Martin, 2019; Snow és Powell, 2011; Snow és mtsai, 2016; Winstanley és mtsai, 2018). Ebből kifolyólag a fiatalok bünelkövetők a fel nem ismert receptív nyelvi zavaruk miatt

úgy tűnhetnek, mintha nem tanúsítanának megbánást a bűncselekményekkel kapcsolatban. Az expresszív nyelvi nehézségek hozzájárulhatnak a téves megítéléshez, mivel a fiatal nem tudja álláspontját megfelelően képviselni, érzéseit kifejezni nyelvi kifejezőképességének deficitje, fejletlensége miatt (Anderson és mtsai, 2016; Snow és Sanger, 2011). Ráadásul a gyenge kifejező nyelvi készségekről megállapították, hogy összefüggésbe hozhatóak az érzelmi önszabályozásban felmerülő nehézségekkel (Ripley és Yuill, 2005), amelyek olyan viselkedésekben nyilvánulhatnak meg, amelyek érdektelenséget, agresszivitást vagy ellenállást tükröznek mások felé (Morrisson és mtsai, 2010). Ezek a viselkedések elterelhetik a figyelmet a nyelvi készségek hiányosságairól (Bryan és mtsai, 2015; Hughes és mtsai, 2017; Martin, 2019), így a nyelvi zavarok diagnosztizálatlanul és/vagy kezeletlenül maradnak. Mindezzel összefüggésben Wolff munkatársaival kutatásában (1982) arra az eredményre jutott, hogy a fiatalokú elkövetők körében a receptív mérés volt az antiszociális viselkedés súlyosságának legjobb előrejelzője.

Nyelvfejlődési zavarok előfordulási aránya fiatalokú bűnelkövetők esetében és kialakulásának háttere

A börtönnépességgel kapcsolatos kutatások rámutatnak, hogy a nyelvi és kommunikációs zavarokkal küzdők aránya jóval magasabb a fogvatartottak körében, mint a teljes populációban (Anderson és mtsai, 2016; Bryan és mtsai, 2007; Snow, 2019). A nyelvfejlődési zavar prevalenciája az általános populációban a jelentések szerint 7–12% közötti értéket mutat (Snow, 2019). A fiatalokú elkövetők nagyobb valószínűséggel felelnek meg a NyFZ kritériumainak, mint az általános populációban élő társaik, ez az arány ebben a populációban 19–60% közé tehető (Snow, 2019). A nyelvfejlődési zavar azonosításának aránya az amerikai kutatásokban 19% körüli értéktől (Sanger és mtsai, 2001) az Egyesült Királyságban végzett vizsgálatokban 60% feletti értékig (Bryan, 2004) terjed, az ausztrál kutatások pedig 38% (Snow és mtsai, 2015) és 52% (Snow és Powell, 2011) közötti arányokat becsülnek. Az Anderson és munkatársai (2016) által készített szisztematikus áttekintés megállapította, hogy szoros kapcsolat áll fenn a bűnelkövetési státusz és a nyelvfejlődési zavar között, és több tanulmány 50% feletti prevalenciarányt dokumentált (Norbury és mtsai, 2016).

Elmondható ugyanakkor ezekről a fiatalokúakról, hogy társadalmilag és gazdaságilag is hátrányos helyzetűek, a javítóintézetekbe kerülő fiatalok ugyanis túlnyomó többségükben az úgynevezett „bűnözésre hajlamos közösségekből” származnak (Weatherburn, 2011). Ezzel a jelenséggel számos kutatás foglalkozott, például az Egyesült Államokban (Office of Juvenile Justice and Delinquency Prevention, 2015), Ausztráliában (AIHW, 2017) és az Egyesült Királyságban (Stephenson, 2007). A családok és közösségek társadalmi-gazdasági státuszát jellemzően elsősorban a szülők iskolai végzettségével és gazdasági mutatóival, például a családi jövedelemmel kapcsolatban vizsgálják (Duncan, Daly, McDonough és Williams, 2002). Willingham (2012) ezzel összefüggésben a gazdasági tőke mellett a humán tőke és a társadalmi tőke fontosságát is hangsúlyozta, ahol a humán tőke az egyének képességeire, tudására utal iskolai végzettségük tükrében, a társadalmi tőke pedig a társadalmi hálózatokban lévő előnyös kapcsolatokra, például a pénzügyi tőkével rendelkező személyekhez fűződő kapcsolatokra. Nyilvánvaló, hogy ezek a tényezők egymással összefüggésben állnak, és nehéz lenne a fizikai és társadalmi környezet, a szülői értékek és élettapasztalatok, az etnikai hovatartozás és a gazdasági jólét hatásait szétválasztani.

A nyelvi készségek kialakulása, fejlődése szoros összefüggést mutat a szülő-gyermek kötődéssel, befolyásolja a társadalmi-gazdasági státusz is, a szülők iskolai végzettsége és nevelési stílusa. A biztonságos kötődésű gyermekek nagyobb kompetenciával

rendelkeznek a nyelvi készségek terén, mint a bizonytalan kötődésűek (van IJzendoorn, Dijkstra és Bus, 1995). A társadalmi-gazdasági státusz pozitív összefüggést mutat a nyelvi fejlődéssel, és az alacsonyabb státuszú családokból származó gyermekek nagyobb valószínűséggel élnek nyelvi fejlődési zavarral, mint magasabb státuszú családokból származó társaik (Justice és mtsai, 2008; Qi és mtsai, 2003). A kutatások szerint az alacsony társadalmi-gazdasági státusz összefügg a szülő-gyermek közötti interakciós mintákkal, például a nem következetes fegyvelméssel, a nem megfelelő nevelési technikák alkalmazásával és az elhanyagoló nevelési stílussal, amelyek mind összefüggésbe hozhatók a bűnözéssel (Sampson és Laub, 1994; Sousa és mtsai, 2011). Az interakciós minták mellett az alacsony társadalmi-gazdasági státusz összefügg a szülők iskolai végzettségével és a fiatalok szókincsének fejlődésével (Qi és mtsai, 2006), mivel a magasabb iskolai végzettségű és több erőforrással rendelkező szülők jellemzően többet beszélgetnek gyermekeikkel, mint alacsonyabb végzettségű és kevesebb erőforrással rendelkező társaik (Rowe, 2012). Az iskolai végzettség és a társadalmi-gazdasági státusz összefüggése mentén megállapíthatjuk, hogy az alacsonyabb iskolai végzettségű szülőkkel együtt élő gyermekeknél nagyobb arányban fordulhatnak elő nyelvi zavarok, mivel a beszélgetések során esetleg kevesebb új szóval találkozhatnak és kevesebb összetett mondatot hallanak (Qi és mtsai, 2006).

A társadalmi-gazdasági státusz és a társadalmi környezet tehát különös jelentőséggel bír a fiatalkorú elkövetőkkel kapcsolatban a logopédia mint szakma számára, mivel szoros összefüggést mutat a gyermek- és serdülőkorú nyelvi státusszal, ugyanakkor a helyzetet tovább árnyalja, hogy vélhetően genetikai összetevőről is beszélhetünk (Bergen, Zuijen, Bishop és Jong, 2017). Hart és Risley (1995) három évtizede kutatásukban arról számoltak be, hogy a magasabb végzettségű szülők gyermekei mind mennyiségileg, mind minőségileg gazdagabb nyelvvvel találkoznak, mint a munkásosztálybeli szülők és a szociális juttatásokból élő szülők gyermekei. Hasonló eredményre jutottak más amerikai kutatók (Hoff, 2003), valamint az Egyesült Királyságban dolgozó szakemberek is (Locke, Ginsborg és Peers, 2002). Chitsabesan és munkatársai (2007) kutatásuk eredményeként megállapították, hogy a vizsgálatukban részt vevő fiatalkorú bűnelkövetők esetében statisztikailag szignifikáns összefüggés fedezhető fel a gyenge verbális készség és az alacsony IQ-értékek között, vagyis a neurokognitív hiányosságok jellemzően együtt jártak a nyelvi készségek alacsony szintjével.

A nyelvfelődési zavarral élő fiatalkorú elkövetők pszichológiai problémái

Míg a fentebb bemutatott kutatások fényében a nyelvi nehézségek fiatalkorú bűnelkövetők körében megjelenő nagyobb arányú előfordulása egyértelmű, az e népesség körében végzett vizsgálatok ritkán nyújtanak holisztikus képet a vizsgált személyek pszichológiai problémáiról. A kutatók ma már felismerték a mentális egészséggel kapcsolatos problémák (Chitsabesan és mtsai, 2006), az önkárosítás (Putnins, 2005) és a kábítószer-használat (Hammersley, Marsland, és Reid, 2003) gyakoribb előfordulását a fiatalkorú fogvatartottak körében. A neurofejlődési zavarok különböző formáinak aránya is magasabb ebben a populációban, beleértve az értelmi fogyatékosságot, a traumás agysérülést (TBI) és az autizmus spektrumzavart (ASD) (Hughes és mtsai, 2012). A nyelvfelődési zavarokkal küzdő fiatalokkal végzett vizsgálatok a mentális egészségügyi nehézségekkel (Im-Bolter és Cohen, 2007), a szociális szorongással (Beitchman és mtsai, 2001) és a kábítószerrel való visszaéléssel (Beitchman és mtsai, 2001) való komorbiditást is feltárták.

A gyakori társbetegségek mellett olyan kockázati tényezők, mint a korai bántalmazásnak, elhanyagolásnak való kitettség, felülreprezentált a fiatalkorú bűnelkövetők körében

(Stewart, Livingston és Dennison, 2008). Ez önmagában is olyan tényező, amely veszélyezteti a korai nyelvi fejlődést és az iskolai elkötelezettséget (Lum, Powell és Snow, 2018; Snow, 2009). Lehetséges, hogy ezek a tényezők a társadalmi-gazdasági hátrányok hatásaival együtt és a korai bántalmazásnak való kitettséggel kiegészülve felerősítik egymás hatását, létrehozva egy olyan helyzetet, amely az optimális nyelvi és olvasási készségek fejlődése ellen hat. Ezt az elképzelést vizsgálta Bryan, Garvani, Gregory és Kilner (2015), akik egy „összetett kockázati” modellt írtak le a fiatalokról bűnelkövetőkkel összefüggésben. A modell szerint a beszéd, a nyelvi és kommunikációs szükségletek más sérülékenységekkel kölcsönhatásba lépve növelik a fiatalok bűnelkövetési kockázatát (Bryan és mtsai, 2015). Meglátásuk szerint a korai nyelvi nehézségek iskolai lemaradáshoz, műveltségi problémákhoz, oktatási kudarchoz és viselkedési problémákhoz vezethetnek, amelyek együttesen emelik a fiatalkori bűnelkövetés valószínűségét, sőt, a nyelvi nehézségek nemcsak közvetlenül befolyásolják a kommunikációt, hanem megnehezítik ezen fiatalok önkifejezését, és érdekvédelmüket is megnehezítik az igazságszolgáltatási eljárás során.

A nyelvfejlődési zavarral élő személyek nyelvi problémái jelentős hatással lehetnek a másokkal való mindennapi érintkezésre is (Bishop és mtsai, 2017). Ennek oka, hogy a nyelvi zavar csökkentheti a másokkal való társas interakciók kezdeményezésének és fenntartásának képességét, megnehezítve ezzel a másokkal való kapcsolatépítést (Im-Bolter és Cohen, 2007). A magasabb szintű nyelvi készségekkel kapcsolatos problémák, mint például a narratív diskurzus nehézsége, a következtetések nem megfelelő levonása, valamint az átvitt értelmű szövegek megértésének kihívásai igen gyakran félreértésekhez vezetnek, ami a társas kapcsolatok fellazulását eredményezheti (Anderson és mtsai, 2021; Im-Bolter és Cohen, 2007; Speech Pathology Australia [SPA], 2018). A folyamatos kommunikációs zavarok felerősíthetik az elszigeteltség és a magányosság érzését, emellett fokozott ingerlékenységhez és agresszióhoz is vezethetnek (Speech Pathology Australia [SPA], 2018). Ezek a zavarok az egyéneket a pszichiátriai rendellenességek fokozott kockázatának teszik ki, beleértve az internalizáló (pl. depresszió, szorongás) és externalizáló (pl. magatartászavar, figyelemhiányos/hiperaktivitás-zavar, kábítószerrel való visszaélés) mentális egészségügyi problémákat egyaránt.

A nyelvfejlődési zavarral, internalizáló és externalizáló mentális egészséggel kapcsolatos kockázati tényezők átfedést mutatnak, nehezen választhatók el egymástól teljes

---

A nyelvfejlődési zavarral élő személyek nyelvi problémái jelentős hatással lehetnek a másokkal való mindennapi érintkezésre is. Ennek oka, hogy a nyelvi zavar csökkentheti a másokkal való társas interakciók kezdeményezésének és fenntartásának képességét, megnehezítve ezzel a másokkal való kapcsolatépítést. A magasabb szintű nyelvi készségekkel kapcsolatos problémák, mint például a narratív diskurzus nehézsége, a következtetések nem megfelelő levonása, valamint az átvitt értelmű szövegek megértésének kihívásai igen gyakran félreértésekhez vezetnek, ami a társas kapcsolatok fellazulását eredményezheti. A folyamatos kommunikációs zavarok felerősíthetik az elszigeteltség és a magányosság érzését, emellett fokozott ingerlékenységhez és agresszióhoz is vezethetnek.

---

mértékben, beleértve az örökletes hatásokat, a gazdasági-társadalmi környezetet és a kedvezőtlen gyermekkori tapasztalatokat (Hentges és mtsai, 2021; Penner és mtsai, 2011). Zupan és munkatársai (2021) tanulmányukban célul tűzték ki a nyelvi zavar és az internalizáló mentális egészség közötti összefüggés vizsgálatát. Kutatásuk eredményeképpen arra jutottak, hogy a kettő igen gyakran együttesen fordul elő, de szignifikáns összefüggés nem fedezhető fel közöttük (Zupan és mtsai, 2021). A témakör vizsgálata ugyanakkor hozzájárul ahhoz, hogy jobban tudatosuljon a szakemberekben a potenciális nyelvi zavarok és az internalizáló mentális egészségügyi problémák együttes előfordulása. A logopédia eszköztárának következetes alkalmazása segíthetne enyhíteni a felmerülő kihívásokat a nyelvi zavarokkal és internalizáló mentális zavarokkal küzdő fiatalok elkövetők esetében. A logopédiai szolgáltatásokhoz való hozzáférés még mindig korlátozott a fiatalok büntetés-végrehajtása során (Martin, 2019; Snow, 2019), de a mentálhigiénés szolgáltatások vagy tanácsadás valamilyen formája általában elérhető (Penner és mtsai, 2011). Amíg a logopédiai szolgáltatások nem válnak általános gyakorlattá a javítóintézetekben, komoly segítség lehet a személyzet képzése és figyelmének felhívása arra, hogy miként módosíthatják az általuk használt nyelvet a fiatalok bűnelkövetőkkel való mindennapi interakciók, valamint a tanácsadás/mentálhigiénés szolgáltatások során (Gregory és Bryan, 2011; SPA, 2018).

Kihívások a fiatalok nyelvi zavarának kezelésével kapcsolatban

Tekintettel a nyelvfejlődési zavarral élő bűnelkövető fiatalok magas arányára, kulcsfontosságú az esetlegesen érintett fiatalok nyelvi készségeinek minél korábbi életkorban történő szűrése. Ezeket a vizsgálatokat indokolt lenne minden esetben elvégezni, ha valamilyen jel a nyelvfejlődési zavar jelenlétére utal, erre indikációul szolgálhat nehézségek megjelenése akár a tanulással, akár a kortársakkal való kapcsolat kiépítése során. Benasich (1993) és Hughes (2017) munkatársaival az alábbi helyzetek esetén javasolja a nyelvi készségek szűrését, megelőzendő azt, hogy az érintett fiatalok a későbbiekben bűnelkövetővé váljanak: az olvasási nehézséggel küzdő gyermekek körében; amikor a viselkedési, magatartási problémák vagy a más gyermekekkel való kapcsolatteremtés, kommunikáció nehézségei először jelennek meg; amikor a gyermeket az iskolából való kizárás veszélye fenyegeti, valamint mentális egészségügyi problémák jelentkezésekor (Benasich és mtsai, 1993; Hughes és mtsai, 2017). A korai felismerés lehetővé teszi az adekvát beavatkozást minél korábbi életkorban, még az iskolai lemorzsolódás és a bűnelkövetés előtt. A nyelvfejlődési zavarral azonosított gyermekek számára nyújtott korai logopédiai szolgáltatások nagy eséllyel csökkenthetik a rendőrséggel való kapcsolatba kerülés esélyét serdülőkorban és korai felnőttkorban (Hughes és mtsai, 2017; Winstanley, Webb és Conti-Ramsden 2018).

Sajnos a fiatalok bűnelkövetőknél nem elég gyakoriak a szűrések, ezért jelentős a korábban fel nem ismert, nem diagnosztizált nyelvfejlődési zavarok előfordulása, az érintett fiatalok sok esetben nem kapnak megfelelő szakmai támogatást (Beitchman és mtsai, 1999; Snow és Powell, 2011). További problémát jelent, hogy az érintett fiatalok nyelvi zavarból eredő viselkedését gyakran félreértelmezik, dacosnak vagy motiválatlanoknak tekintik őket, és a nem megfelelő tanulmányi eredmények mögötti okként magatartási problémákat sejtnek (Cohen és mtsai, 1998; Snow és Powell, 2011).

A szakirodalom is kiemeli, hogy hatékony szövegértési szűrés eljárásokra lenne szükség, amelyek akkor lennének igazán hasznosak, ha azokat célzott beavatkozások is követnék (Ehren és Ehren, 2001; Snow, 2016). A fiatalok nyelvi képességeinek vizsgálatával kapcsolatban azonban számos probléma merül fel. A legtöbb alkalmazott tesztet

eredetileg gyermekek számára tervezték, és a tesztek standardjai nem feltétlenül tükrözik az oktatási rendszerből olykor lemorzsolódott, esetleg iskolát csak ritkábban látogató, korlátozott szociális tapasztalatokkal rendelkező fiatalok „tipikus” teljesítményét (Bryan és mtsai, 2007). Számos szerző javasolta, hogy érdemesebb lenne önbevalláson és személyes elbeszélgetésen alapuló mérőeszközöket használni, hogy a fiatalok maguk számolhassanak be a tapasztalataikról, és magyarázzák meg az ezekre adott érzelmi reakcióikat (Zwiers és Morissette, 1999). Freedman és Wiig (1995) úgy vélik, hogy az önértékelés hasznos információkat nyújtana a fiatalok számára nyújtott szolgáltatás megtervezéséhez is, sőt, egyes szakemberek szerint ezek alternatívát jelentenének a standardizált tesztek kizárólagos használatával szemben (Ehren, 2000).

Fontos lenne elérhetővé tenni a logopédiai szolgáltatásokat az iskolába nem járó, veszélyeztetett fiatalok számára (Bryan és mtsai, 2007) is, tekintettel a nyelvfejlődési zavar és az olvasási nehézségek közötti magas komorbiditási arányra. Ha ez megvalósulna, elérhetővé válnának ezek a szolgáltatások az ifjúságsegítő, szociális és gyermekvédelmi szervezeteken keresztül az érintett fiatalok számára. Amennyiben a fiatalok mégis bűnelkövetővé válnak, a további bűnelkövetés megelőzéséhez elengedhetetlen az írni-olvasni tudás, a szóbeli, írásbeli és nyelvi készségek fejlesztése, így hatalmas szükség van logopédusokra a javítóintézetekben (Venard és mtsai, 1997). Tény, hogy egyre gyakrabban alkalmaznak ilyen szakembereket, bevonásuk azonban nem egységes az egyes intézetekben, inkább sporadikusnak tekinthető, sok intézetben nem érhetőek el az ezen szakemberek által nyújtott szolgáltatások.

Ha az adott javítóintézetben dolgoznak logopédusok, ők mellett, hogy a fiatalokúakkal foglalkoznak, és a szűrésen túl terápiát biztosítanak számukra, szerteágazó feladatokat látnak el a fiatalokúakkal való könnyebb kommunikáció támogatása érdekében. Számos eszközzel támogatják a fiatalokúakat abban, hogy sikeresebben vegyenek részt az interakciókban, például a személyzet képzésében is szerepet vállalnak a kommunikáció megkönnyítése érdekében (Bryan és Gregory, 2013; Royal College of Speech and Language Therapists [RCSLT], 2019). A logopédusoknak a munkatársak képzése mellett további fontos szerepük van a fiatalokúakkal történő információcseré támogatásában is. A kommunikáció alapvető emberi jog, és nem igazságos a fiatalokat eleve kudarcra ítélni (pl. a szabályok megszegése miatt) csak azért, mert nem értették meg teljesen, hogy mi az, amit a hatóságok elvárnak tőlük. Ezért a logopédusok segítséget nyújtanak a gyakran használt intézményi szókinész megértésének fejlesztésében, például a fiatalokúak számára készülő nyomtatott anyagok kialakításában is, amelyek felhasználóbarát módon magyarázzák el az igazságszolgáltatási folyamatokat, a fiatalok jogait, az alapvető viselkedési szabályokat, és felkészítik őket arra, hogy mire számíthatnak a büntetésük időtartama alatt.

Snow és Powell (2012) a személyzetnek, tanácsadóknak azt javasolják, hogy csökkentsék a kognitív viselkedésterápia verbális terhelését, például a használt nyelvezet egyszerűsítésével és emellett vizuális támogatás használatával, vagyis a rehabilitációs beavatkozások során rutinszerűen használjanak kommunikációs támogatásokat, például képeket. Riley és Hayes (2018) részletes tanácsokat adnak, amikor megfogalmazzák, hogy a segítő szakember mellőzze a szakkifejezések használatát, megfelelő módon reagáljon a különböző kulturális kommunikációs stílusokra, a fiatalokúak válaszadását ösztönző módon fogalmazza meg a felteendő kérdéseket, tegye lehetővé a hallgatásukat, és az elkövetett bűncselekményről a távolítás eszközét alkalmazva beszéljen. Tágabb értelemben azt javasolják, hogy érdemes lenne nagyobb hangsúlyt fektetni a segítő nyelvi készségeire, hogy a fiatal elkövetőket bevonja a beszélgetésbe olyan stratégiák révén, mint az aktív hallgatás, a reflexió, az összegzés és a csend alkalmazása, és hogy ahelyett, hogy a fiatalokúaktól összefüggő elbeszélést várnának, hasznosabb lehet az érzelmek feltárására szolgáló kérdések keretbe foglalása (Riley és Hayes, 2018). Felértékelődik

tehát a logopédiai szakértelem hozzáférhetőségének szerepe, nemcsak a szűrés és a terápia folyamán, hanem a szakemberek egyszerűbb kommunikációjának támogatása által is. Elmondható ez a büntetés-végrehajtás intézményeiben töltött büntetés időszaka mellett a rendőrségi és a bírósági eljárásokra vonatkozóan is, elengedhetetlen ugyanis, hogy a fiatalok megfelelően tudjanak kommunikálni az eljárás folyamán, képviselni tudják az érdekeiket. Felmerül a kérdés, hogy vajon mennyire hatékonyan kommunikálnak az érintett, átlagosnál alacsonyabb szintű nyelvi képességekkel rendelkező fiatalok, és befolyásolja-e ez a nyelvi képességszint azt, hogy képesek-e profitálni a verbálisan közvetített beavatkozásokból (Bryan és mtsai, 2007). A következő fejezetben két speciális területen vizsgáljuk meg, hogyan jelenik meg a beszéd-készség szerepe a fiatalok esetében.

A nyelvi készség szerepe a fiatalok esetében a bírósági eljárás során és a bűnelkövetést követő reintegrációs/ rehabilitációs programokban

A szóbeli nyelvi kompetencia, a megfelelő beszéd-készség elengedhetetlenül fontos abból a szempontból, hogy a fiatalok bűnelkövetők sikeresen részt tudjanak venni a bírósági eljárásban, valamint a javítóintézetben, börtönben a reintegráció támogatását célzó programokon.

A bírósági rendszerrel való kapcsolat számos olyan tapasztalatnak teszi ki a fiatalokat, amelyek nagymértékben igénybe veszik az expresszív és receptív nyelvi készségeket (Anderson és mtsai, 2016; Bryan és mtsai, 2007; LaVigne és Van Rybroek, 2011). A nyelvi zavar számos nehézség forrása lehet a fiatalok számára az igazságszolgáltatási rendszerben akár a rendőrségi, akár a bírósági szakaszban, mert negatívan befolyásolja képességüket, hogy megértsék, mivel vádolják őket, a rendőrségnek tett vallomásukban világosan elmondják, mi történt, tudjanak a bíróságon feltett kérdésekre válaszolni, és képesek legyenek értelmezni a jogi képviselőtől kapott információkat (Lount és mtsai, 2017; Johnston és mtsai, 2016; Snow és mtsai, 2016). Szociális készségeik alacsony foka negatívan befolyásolja a hatóságokkal folytatott párbeszédet, mivel gyenge nonverbális kommunikációjuk (pl. a szemkontaktus kerülése) és az elhangzott információk esetleges félreértelmezése a beszélő számára az együttműködés hiányát, a durvaságot is mutathatja, holott bizonyára nem erről van szó (Hughes és mtsai, 2017). A receptív nyelvi zavarokkal küzdő fiatalok hiányosságokat tapasztalhatnak a kihallgatás, letartóztatás, ügyvédi tanácsadás vagy a bírósági tárgyalások során használt jogi szókincs megértésében (Rogers és mtsai, 2008; Snow, 2019), míg az expresszív nyelvi zavarokkal küzdő fiatalok számára a kihallgatási folyamatokban a megfelelő válaszadás okoz problémát (Anderson és mtsai, 2016; Snow, 2019). Számos kutató foglalkozott a fiatalok fogvatartottak nyelvi készségeinek vizsgálatával a kulcsfontosságú jogi szókincs megértése szempontjából, mint például a „figyelmeztetés” és a „büntetés” közötti különbség vonatkozásában (Sanger és mtsai, 2001), vagy vizsgálva a hosszabb beszélt szövegek megértését (Gregory és Bryan, 2011; Winstanley és mtsai, 2019). Snow és munkatársai (2012) a fiatalok kifejezőkészségét vizsgálta. Egy narratíva, elbeszélés felépítésének képessége vagy egy esemény elmesélése különösen fontos egy jogi eljárásban való megfelelő részvétel szempontjából; egy kihallgatáson való részvétel, bírósági tanúvallomás folyamata megköveteli a résztvevőtől azt, hogy meggyőzően tudjon kommunikálni (Snow és mtsai, 2012). Számos kutatás felhívta a figyelmet továbbá arra, hogy ezek a képességek sok esetben hiányoznak a fiatalok bűnelkövetők esetében, mindezek nehézséget jelentenek az érintett fiatal felnőttek számára (Hopkins és mtsai, 2018; Snow és Powell, 2005). Lount és munkatársai (2017) megfogalmazták, hogy a mintájukban szereplő fiatalok tehetetlenek

és frusztráltak érezték magukat a bírósági eljárás során, mivel nehézségeik adódtak abból, hogy megértsék, mi zajlik körülötük, ez pedig megakadályozta őket a bírósági folyamatban való aktív részvételben.

A javítóintézetben lévő fiatalok számára kidolgozott, a társadalomba való visszailleszkedést elősegítő reintegrációs programok (pl. kognitív viselkedésterápia; interperszonális készségfejlesztés; életvezetési készségeket fejlesztő programok; konfliktusmegoldást célzó programok) nagyrészt verbális jellegűek, és a nyelvi kifejezőkészségen alapulnak (Snow és Powell, 2012). Az ezekben a programokban való hatékony részvételhez elengedhetetlen a megfelelő beszédkészség (Bryan és Gregory, 2013). Ezek a programok metakognitív képességeket igényelnek (Snow és mtsai, 2016), és mivel jellemzően soft skilleket (puha készségeket) fejlesztenek, pl. életvezetési készségeket adnak át (Snow és mtsai, 2012), a megfelelő nyelvi készségek nélkülözhetetlenek (RCSLT, 2018). A fiataloknál az ezeken a területeken megjelenő hiányosságok azért okoznak problémát, mert a nyelvi zavarral küzdő fiatalok bünelkövetők esetleg nem tudnak hozzáférni a verbálisan közvetített terápiához (Anderson és mtsai, 2016; Bryan és mtsai, 2007; Lavigne és Rybroek, 2011; Metzger és mtsai, 2018). Bryan (2004) megállapította, hogy az ezeken a programokon részt vevők 40%-ának

nehézséget okoz, hogy hasznosítani tudja a dühkezeléssel foglalkozó, vagy drogrehabilitációs alkalmakon elsajátított ismereteket, készségeket. Coles és Murray (2015) arra hívták fel a figyelmet, hogy fiatalok bünelkövetőknek problémát jelenthet az oktatási programokon való részvétel is. Winstanley (2018) kutatási eredményei szerint a nyelvi fejlődési zavar a legnagyobb előrejelzője annak, hogy a fiatalok visszaesnek-e, ezzel határozott bizonyítékot szolgáltatva arra, hogy a reintegrációs programok hatékonyságának hiánya a nyelvi zavarral küzdő fiatalok esetében veszélyezteti a társadalomba történő visszailleszkedést.

Összegzés

Ahogy azt tanulmányunkban bemutattuk, a nyelvi zavarok területén végzett vizsgálatok nagyrészt az ezen a területen megjelenő problémák hatásainak és a kapcsolódó kockázatoknak a feltárására irányulnak (pl. Kilpatrick és mtsai, 2019). Jóval kevesebb nyelvi készségek fejlesztésére irányuló kutatással találkozunk, illetve csupán néhány kutató vizsgálja a nyelvi facilitációs technikák hatékonyságát, valamint az ennek javítását célzó szituációs jellegű feladatok alkalmazását (példaként említhetjük Starling és

---

A javítóintézetben lévő fiatalok számára kidolgozott, a társadalomba való visszailleszkedést elősegítő reintegrációs programok (pl. kognitív viselkedésterápia; interperszonális készségfejlesztés; életvezetési készségeket fejlesztő programok; konfliktusmegoldást célzó programok) nagyrészt verbális jellegűek, és a nyelvi kifejezőkészségen alapulnak. Az ezekben a programokban való hatékony részvételhez elengedhetetlen a megfelelő beszédkészség. Ezek a programok metakognitív képességeket igényelnek, és mivel jellemzően soft skilleket (puha készségeket) fejlesztenek, pl. életvezetési készségeket adnak át, a megfelelő nyelvi készségek nélkülözhetetlenek.

---

munkatársainak írását [2012]). Ugyanakkor egyre inkább megjelennek azok a kutatások, amelyek hangsúlyozzák a logopédia szerepét a fiatalok bünelkövetők kommunikációs szükségleteinek kezelésében. Gregory és Bryan (2011) az Egyesült Királyságban és Snow és Woodward (2017) Ausztráliában bizonyították, hogy az ilyen nehézségekkel küzdő fiatalok határozott terápiás elkötelezettséget mutatnak, és jelentős kommunikációs fejlődést érnek el a viszonylag rövid távú, közepes intenzitású logopédiai beavatkozások hatására. A bebörtönzött fiatalok javítóintézeti beavatkozásaival foglalkozó szakirodalom emellett ígéretes bizonyítékot szolgáltat arra vonatkozóan, hogy az explicit tanulás mellett kulcsfontosságú az olvasásértési és folyékony olvasási készség, valamint a szókincs fejlesztése (Houchins, Jolivette, Krezmien és Baltodano, 2008).

Tanulmányunkban számos javaslatot, pozitív gyakorlatot gyűjtöttünk össze, amelyek hasznos lenne minél szélesebb körben alkalmazni, akár a hazai környezetben is adaptálhatóak. A nyelvi zavarok minél fiatalabb korban történő felismerése, hatékonyabb szövegértési szűrési eljárások alkalmazása a kezdő lépést jelenti ebben a folyamatban – kulcsfontosságú lenne a látencia csökkentése. A gyakorlatban hasznos lenne az intézetekben gyakran használt intézményi szókincs megértésének fejlesztése akár a fiatalok bünelkövetők számára készülő nyomtatott anyagok létrehozásában, akár a szakemberek által használt nyelvezet egyszerűsítésével, és nem elhanyagolható a mentális egészséggel kapcsolatos problémák kezelése sem.

Érdemes lenne megfontolni továbbá a tágabb szakirodalomból származó tanulságok nyelvfelődési zavarral élő fiatalok bünelkövetők támogatására történő alkalmazását is (Sowerbutts és mtsai, 2021), emellett szükség lenne ilyen jellegű empirikus kutatásokra is. A kutatások eredményei mentén kialakított programok segítségével biztosítható lenne, hogy a felmerülő fejlődési nehézségek orvosolhatóak legyenek, és ezek a fiatalok a társadalom hasznos tagjaivá váljanak, ne lépjenek felnőtt korukban a bűnözés útjára (Ward és Stewart 2003).

Miklósi Márta

Debreceni Egyetem Nevelés- és Művelődéstudományi Intézet

Támogatás

A tanulmány a Bolyai János Kutatási Ösztöndíj (azonosítószám: BO/00099/24/2) támogatásával készült.

Irodalom

- Anderson, S. A. S., Hawes, D. J. & Snow, P. C. (2016). Language impairments among youth offenders: A systematic review. *Children and Youth Services Review*, 65(1), 195–203. DOI: [10.1016/j.childyouth.2016.04.004](https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2016.04.004)
- Anderson, S. A., Hawes, D. J. & Snow, P. C. (2022). Higher order language: Risk, promotive, and risk-based protective associations with youth offending. *Crime & Delinquency*, 68(5), 840–866. DOI: [10.1177/00111287211007730](https://doi.org/10.1177/00111287211007730)
- Australian Institute of Health and Welfare (2017). *Youth justice in Australia 2015–16*. <https://www.aihw.gov.au/reports/youth-justice/youth-justice-in-australia-2015-16/contents/table-of-contents>
- Baglivio, M. T., Epps, N., Swartz, K., Huq, M. S., Sheer, A. & Hardt, N. S. (2014). The prevalence of adverse childhood experiences (ACE) in the lives of juvenile offenders. *Journal of Juvenile Justice*, 3(2), 1–23.
- Beitchman, J. H., Douglas, L., Wilson, B., Johnson, C., Atkinson, L., Escobar, M. & Taback, N. (1999). Adolescent substance use disorders: findings from a follow up study of speech/language impaired and control children. *Journal of Clinical Child Psychology*, 28, 312–321. DOI: [10.1207/S15374424jccp280303](https://doi.org/10.1207/S15374424jccp280303)

- Beitchman, J. H., Wilson, B., Johnson, C. J., Atkinson, L., Young, A., Adlaf, E. & Douglas, L. (2001). Fourteen-year follow-up of speech/language-impaired and control children: Psychiatric outcome. *Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry*, 40(1), 75–82. DOI: [10.1097/00004583-200101000-00019](https://doi.org/10.1097/00004583-200101000-00019)
- Beitchman, J. & Brownlie, E. B. (2014). *Language disorders in children and adolescents*. Hogrefe
- Benasich, A. A., Curtiss, S. & Tallal, P. (1993). Language, learning, and behavioral disturbances in childhood: A longitudinal perspective. *Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry*, 32(3), 585–594. DOI: [10.1097/00004583-199305000-00015](https://doi.org/10.1097/00004583-199305000-00015)
- Bergen, E., Zuijen, T., Bishop, D. & Jong, P. F. (2017). Why are home literacy environment and children's reading skills associated? What parental skills reveal. *Reading Research Quarterly*, 52(2), 147–160. DOI: [10.1002/rrq.160](https://doi.org/10.1002/rrq.160)
- Bishop, D. V. M., Snowling, M. J., Thompson, P. A., Greenhalgh, T. & the CATALISE Consortium. (2017). *CATALISE: A multinational and multidisciplinary Delphi consensus study of problems with language development. Phase 2. Terminology*. PeerJ. <https://peerj.com/preprints/2484/> DOI: [10.7287/peerj-preprints.2484v2](https://doi.org/10.7287/peerj-preprints.2484v2)
- Bowen, C. & Snow, P. C. (2017). *Making sense of interventions for children's developmental disorders. A guide for parents and professionals*. J&R Publishing.
- Bryan, K. (2004). Preliminary study of the prevalence of speech and language difficulties in young offenders. *International Journal of Language and Communication Disorders*, 39(3), 391–400. DOI: [10.1080/13682820410001666376](https://doi.org/10.1080/13682820410001666376)
- Bryan, K., & Gregory, J. (2013). Perceptions of staff on embedding speech and language therapy within a youth offending team. *Child Language Teaching and Therapy*, 29(3), 359–371. DOI: [10.1177/0265659013482930](https://doi.org/10.1177/0265659013482930)
- Bryan, K., Freer, J. & Furlong, C. (2007). Language and communication difficulties in juvenile offenders. *International Journal of Language and Communication Disorders*, 42(5), 505–520. DOI: [10.1080/13682820601053977](https://doi.org/10.1080/13682820601053977)
- Bryan, K., Gavani, G., Gregory, J. & Kilner, K. (2015) Language difficulties and criminal justice: the need for earlier identification, *International Journal of Language and Communication Disorders*, 50(6), 763–775. DOI: [10.1111/1460-6984.12183](https://doi.org/10.1111/1460-6984.12183)
- Centre for Youth & Criminal Justice (2018). *A Guide to Youth Justice in Scotland: policy, practice and legislation*. University of Strathclyde.
- Chitsabesan, P., Kroll, L., Bailey, S. U. E., Kenning, C., Sneider, S., MacDonald, W. & Theodosiou, L. (2006). Mental health needs of young offenders in custody and in the community. *The British Journal of Psychiatry*, 188(6), 534–540. DOI: [10.1192/bjp.bp.105.010116](https://doi.org/10.1192/bjp.bp.105.010116)
- Chow, J. C. & Wehby, J. H. (2018). Associations between language and problem behavior: A systematic review and correlational meta-analysis. *Educational Psychology Review*, 30(1), 61–82. DOI: [10.1007/s10648-016-9385-z](https://doi.org/10.1007/s10648-016-9385-z)
- Clegg, J., Hollis, C., Mawhood, L. & Rutter, M. (2005). Developmental language disorders—a follow-up in later adult life. Cognitive, language and psychosocial outcomes. *Journal of child psychology and psychiatry*, 46(2), 128–149. DOI: [10.1111/j.1469-7610.2004.00342.x](https://doi.org/10.1111/j.1469-7610.2004.00342.x)
- Cohen, N. J. (2001). *Language impairment and psychopathology in infants, children and adolescents*. Sage. DOI: [10.4135/9781452231808](https://doi.org/10.4135/9781452231808)
- Cohen, N. J., Menna, R., Vallance, D. D., Barwick, M. A., Im, N. & Horodezky, N. B. (1998). Language, social cognitive processing, and behavioral characteristics of psychiatrically disturbed children with previously identified and unsuspected language impairments. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 39(6), 853–864. DOI: [10.1111/1469-7610.00286](https://doi.org/10.1111/1469-7610.00286)
- Coles, H. & Murray, G. (2015). *Key evidence based Speech and Language Therapy Interventions for Young People in the Criminal Justice System*. <https://yjresourcehub.uk/>
- Cross, M. (2004). *Children with emotional and behavioural difficulties and communication problems: There is always a reason*. Jessica Kingsley Publishers
- Davies, K., Lewis, J., Byatt, J., Purvis, E. & Cole, B. (2004). *An evaluation of the literacy demands of general offending behaviour programmes*. https://dera.ioe.ac.uk/11855/1/Evaluation_of_literacy_demands.pdf
- Duncan, G. J., Daly, M. C., McDonough, P. & Williams, D. R. (2002). Optimal indicators of socioeconomic status for health research. *American Journal of Public Health*, 92(7), 1151–1157. DOI: [10.2105/AJPH.92.7.1151](https://doi.org/10.2105/AJPH.92.7.1151)
- Ehren, B. J. (2000). Views of cognitive referencing from the pragmatist's lens. ASHA Special Interest Division 1. *Language Learning and Education Newsletter*, 7(1), 3–8. DOI: [10.1044/1le7.1.3](https://doi.org/10.1044/1le7.1.3)
- Ehren, B. J. & Ehren, T. C. (2001). New or expanded literacy roles for speech-language pathologists: Making it happen in the schools. *Seminars in Speech and Language*, 22(3), 233–244. DOI: [10.1055/s-2001-16146](https://doi.org/10.1055/s-2001-16146)
- Freedman, E. & Wiig, E. H. (1995). Classroom management and instruction for adolescents with language disabilities. *Seminars in Speech and Language*, 16(1), 46–61. DOI: [10.1055/s-2008-1064110](https://doi.org/10.1055/s-2008-1064110)
- Gregory, J. & Bryan, K. (2011) Speech and language therapy intervention with a group of persistent and prolific young offenders in a non-custodial setting with previously undiagnosed speech, language and communication difficulties. *International Journal of Language and Communication Disorders*, 46(2), 202–215. DOI: [10.3109/13682822.2010.490573](https://doi.org/10.3109/13682822.2010.490573)

- Gregory, J. & Bryan, K. (2011). Speech and language therapy intervention with a group of persistent and prolific young offenders in a non-custodial setting with previously undiagnosed speech, language and communication difficulties. *International Journal of Language & Communication Disorders*, 46(2), 202–215. DOI: [10.3109/13682822.2010.490573](https://doi.org/10.3109/13682822.2010.490573)
- Grigorenko, E. L. (2006). Learning disabilities in juvenile offenders. *Child and Adolescent Psychiatric Clinics*, 15(2), 353–371. DOI: [10.1016/j.chc.2005.11.001](https://doi.org/10.1016/j.chc.2005.11.001)
- Hammersley, R., Marsland, L. & Reid, M. (2003). *Substance use by young offenders: The impact of the normalisation of drug use in the early years of the 21st century*. Home Office.
- Hart, B. & Risley, T. R. (1995). *Meaningful differences in the everyday experience of young American children*. Brookes/Hoff.
- Hayes, H. & Snow, P. C. (2013). Oral language competence and restorative justice processes: refining preparation and the measurement of conference outcomes. *Trends and Issues in Crime and Criminal Justice*, (463), 1–7. DOI: [10.52922/ti238222](https://doi.org/10.52922/ti238222)
- Hentges, R.F., Devereux, C., Graham, S. A. & Madigan, S. (2021) Child language difficulties and internalizing and externalizing symptoms: a meta-analysis. *Child Development*, 92(4), 691–715. DOI: [10.1111/cdev.13540](https://doi.org/10.1111/cdev.13540)
- Hopkins, T., Clegg, J. & Stackhouse, J. (2018). Examining the association between language, expository discourse an offending behaviour: an investigation of direction, strength and independence. *International Journal of Language and Communication Disorders*, 53(1), 113–129. DOI: [10.1111/1460-6984.12330](https://doi.org/10.1111/1460-6984.12330)
- Houchins, D. E., Jolivette, K., Krezmien, M. P. & Baltodano, H. M. (2008). A multi-state study examining the impact of explicit reading instruction with incarcerated students. *Journal of Correctional Education*, 65–85.
- Hughes, N., Chitsabesan, P., Bryan, K., Borschmann, R., Swain, N., Lennox, C. & és mtsaik (2017). Language impairment and comorbid vulnerabilities among young people in custody. *Journal of Child Psychiatry*, 58(10), 1106–1113. DOI: [10.1111/jcpp.12791](https://doi.org/10.1111/jcpp.12791)
- Im-Bolter, N. & Cohen, N. (2007). Language impairment and psychiatric comorbidities. *Pediatric Clinics of North America*, 54(3), 525–542. DOI: [10.1016/j.pcl.2007.02.008](https://doi.org/10.1016/j.pcl.2007.02.008)
- Johnston, K., Prentice, K., Whitehead, H., Taylor, L., Watts, R. & Tranah, T. (2016). Assessing effective participation in vulnerable juvenile defendants. *The Journal of Forensic Psychiatry & Psychology*, 27(6), 802–814. DOI: [10.1080/14789949.2016.1208264](https://doi.org/10.1080/14789949.2016.1208264)
- Justice, L. M., Mashburn, A. J., Hamre, B. K. & Pianta, R. C. (2008). Quality of language and literacy instruction in preschool classrooms serving at-risk pupils. *Early Childhood Research Quarterly*, 23(1), 51–68. DOI: [10.1016/j.ecresq.2007.09.004](https://doi.org/10.1016/j.ecresq.2007.09.004)
- Kilpatrick, T., Leita, S. & Boyes, M. (2019). Mental health in adolescents with a history of developmental language disorder: The moderating effect of bullying victimisation. *Autism & Developmental Language Impairments*, 4, 1–12. DOI: [10.1177/2396941519893313](https://doi.org/10.1177/2396941519893313)
- Krezmien, M. P., Mulcahy, C. A. & Leone, P. E. (2008). Detained and committed youth: Examining differences in achievement, mental health needs, and special education status. *Education and Treatment of Children*, 31(4), 445–464. DOI: [10.1353/etc.0.0029](https://doi.org/10.1353/etc.0.0029)
- Larson, V. L. & McKinley, N. (1995). *Language Disorders in Older Children: Preadolescents and Adolescents*. Thinking Publications.
- LaVigne, M. & Van Rybroek, G. J. (2011). Break-down in the language zone: The prevalence of language impairments among juvenile and adult offenders and why it matters. *UC Davis Journal of Juvenile Law & Policy*, 15, 37.
- Law, J., Boyle, J., Harris, F., Harkness, A. & Nye, C. (2000). Prevalence and natural history of primary speech and language delay: findings from a systematic review of the literature. *International journal of language & communication disorders*, 35(2), 165–188. DOI: [10.1111/j.1460-6984.2000.tb00001.x](https://doi.org/10.1111/j.1460-6984.2000.tb00001.x)
- Leone, P. E., Krezmien, M., Mason, L. & Meisel, S. M. (2005). Organizing and delivering empirically based literacy instruction to incarcerated youth. *Exceptionality*, 13(2), 89–102. DOI: [10.1207/s15327035ex1302_3](https://doi.org/10.1207/s15327035ex1302_3)
- Locke, A., Ginsborg, J. & Peers, I. (2002). Development and disadvantage: Implications for the early years and beyond. *International Journal of Language & Communication Disorders*, 37, 3–15. DOI: [10.1080/13682820110089911](https://doi.org/10.1080/13682820110089911)
- Lount, S. A., Purdy, S. C. & Hand, L. (2017). Hearing, auditory processing, and language skills of male youth offenders and remandees in youth justice residences in New Zealand. *Journal of Speech, Language, and Hearing Research*, 60(1), 121–135. DOI: [10.1044/2016_JSLHR-L-15-0131](https://doi.org/10.1044/2016_JSLHR-L-15-0131)
- Lum, J. A., Powell, M. & Snow, P. C. (2018). The influence of maltreatment history and out-of-home-care on children's language and social skills. *Child Abuse & Neglect*, 76, 65–74. DOI: [10.1016/j.chiabu.2017.10.008](https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2017.10.008)
- Martin, S. (2019). The role of the speech–language pathologist in supporting young people in youth justice: a Queensland perspective. *Journal of Clinical Practice in Speech–Language Pathology*, 21(1), 6–10. DOI: [10.1080/22087168.2019.12370239](https://doi.org/10.1080/22087168.2019.12370239)

- Metzger, N., Savaii, K., Mckee, A. & Kedge, S. (2018). *Youth Voices about Youth Justice Listening to young people's experiences of communication within the youth justice sector in New Zealand*, (July). <https://talkingtroublenz.org/presentationpublications/youth-voices-about-youth-justice/>
- Morrison, A., Bickerstaff, D. & Taylor, B. J. (2010). Referrals to a learning disability social work team 1996 to 2005. *British Journal of Learning Disabilities*, 38(3), 168–174. DOI: 10.1111/j.1468-3156.2009.00568.x
- Moseley, D., Clark, J., Baumfield, V., Hall, E., Hall, I., Miller, J. és mtsaik (2006). *The Impact of ESB Oral Communication Courses in HM Prisons: An Independent Evaluation. Research Report*. Learning and Skills Development Agency.
- Nation, K., Clarke, P., Marshall, C. M. & Durand, M. (2004). Hidden language impairments in children: Parallels between poor reading comprehension and specific language impairment? *Journal of Speech, Language, and Hearing Research*, 47(1), 199–211. DOI: 10.1044/1092-4388(2004/017)
- Nelson, C. M., Jolivet, K., Leone, P. E., & Mathur, S. R. (2010). Meeting the needs of at-risk and adjudicated youth with behavioral challenges: The promise of juvenile justice. *Behavioral Disorders*, 36(1), 70–80. DOI: 10.1177/019874291003600108
- Norbury, C. F., Gooch, D., Wray, C., Baird, G., Charman, T., Simonoff, E. és mtsaik (2016). The impact of nonverbal ability on prevalence and clinical presentation of language disorder: evidence from a population study. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 57(11), 1247–1257. DOI: 10.1111/jcpp.12573
- Office of Juvenile Justice and Delinquency Prevention. (2015). *Juveniles in corrections: State comparisons*. <https://www.ojjdp.gov/ojstatbb/corrections/qa08611.asp?qaDate=2015&text=no&maplink=link2>
- Penner, E.K., Roesch, R. & Viljoen, J.L. (2011) Young offenders in custody: an international comparison of mental health services. *International Journal of Mental Health*, 10(3), 215–232. DOI: 10.1080/14999013.2011.598427
- Qi, C. H., Kaiser, A. P., Milan, S., Yzquierdo, Z. & Hancock, T. (2003). The performance of low-income, African American children on the Preschool Language Scale–3. *Journal of Speech, Language, and Hearing Research*, 46(3), 576–590. DOI: 10.1044/1092-4388(2003/046)
- Quinn, M. M., Rutherford, R. B., Leone, P. E., Osher, D. M. & Poirier, J. M. (2005). Youth with disabilities in juvenile corrections: A national survey. *Exceptional Children*, 71(3), 339–345. DOI: 10.1177/001440290507100308
- RCSLT (2018). *Justice - Guidance*. <https://www.rcslt.org/members/clinical-guidance/justice/justice-guidance#section-4>
- Riley, M. & Hayes, H. (2018). Youth restorative justice conferencing: facilitator's language help or hindrance? *Contemporary Justice Review Issues in Criminal, Social, and Restorative Justice*, 21(1), 99–113. DOI: 10.1080/10282580.2017.1413358
- Ripley, K. & Yuill, N. (2005). Patterns of language impairment and behaviour in boys excluded from school. *British Journal of Educational Psychology*, 75(1), 37–50. DOI: 10.1348/000709905X27696
- Rogers, R., Hazelwood, L. L., Sewell, K. W., Shuman, D. W. & Blackwood, H. L. (2008). The comprehensibility and content of juvenile Miranda warnings. *Psychology, Public Policy, and Law*, 14(1), 63–87. DOI: 10.1037/a0013102
- Rowe, M. L. (2012). A longitudinal investigation of the role of quantity and quality of child-directed speech in vocabulary development. *Child Development*, 83(5), 1762–1774. DOI: 10.1111/j.1467-8624.2012.01805.x
- Royal College of Speech and Language Therapists (2019). *Justice – Overview*. <https://www.rcslt.org/speech-and-language-therapy/where-sltswork/justice#section-2> Utolsó letöltés: 2024. 05. 30.
- Sampson, R. J. & Laub, J. H. (1994). Urban poverty and the family context of delinquency: A new look at structure and process in a classic study. *Child Development*, 65(2), 523–540. DOI: 10.2307/1131400
- Sanger, D., Moore-Brown, B., Montgomery, J. & Larson, V. (2002) Service delivery framework for adolescents with communication problems who are involved in violence. *Journal of Communication Disorders*, 35(1), 293–303. DOI: 10.1016/S0021-9924(02)00066-7
- Snow, P. C. & Sanger, D. (2011). Restorative justice conferencing and the youth offender: exploring the role of oral language competence. *International Journal of Language and Communication Disorders*, 46(3), 324–333. DOI: 10.3109/13682822.2010.496763
- Snow, P. C. & Powell, M. B. (2004). Interviewing juvenile offenders: the importance of oral language competence. *Current Issues in Criminal Justice*, 16, 220–225. DOI: 10.1080/10345329.2004.12036317
- Snow, P. C. & Powell, M. B. (2005). What's the story? An exploration of narrative language abilities in male juvenile offenders. *Psychology, Crime and Law*, 11(3), 239–253. DOI: 10.1080/1068316042000209323
- Snow, P. C. & Powell, M. B. (2011). Oral language competence in incarcerated young offenders: Links with offending severity. *International Journal of Speech-Language Pathology*, 13(6), 480–489. DOI: 10.3109/17549507.2011.578661
- Snow, P. C. (2016). Elizabeth Usher Memorial Lecture: Language is literacy is language. Positioning speech language pathology in education policy, practice, paradigms, and polemics. *International Journal of Speech-Language Pathology*, 18(3), 216–228. DOI: 10.3109/17549507.2015.1112837

- Snow, P. C. (2019). Speech-language pathology and the youth offender: Epidemiological overview and roadmap for future speech-language pathology research and scope of practice. *Language, Speech, and Hearing Services in Schools*, 50(2), 324–339. DOI: [10.1044/2018_LSHSS-CCJS-18-0027](https://doi.org/10.1044/2018_LSHSS-CCJS-18-0027)
- Snow, P. C. & Woodward, M. N. (2015). Intervening to address communication difficulties in incarcerated youth: A Phase I clinical trial. *International Journal of Speech-Language Pathology*, 19(4), 392–406. DOI: [10.1080/17549507.2016.1216600](https://doi.org/10.1080/17549507.2016.1216600)
- Snow, P. C. & Powell, M. (2012). Youth (in) justice: Oral language competence in early life and risk for engagement in antisocial behaviour in adolescence. *Trends and issues in crime and criminal justice*, (435), 1–6. DOI: [10.52922/ti254209](https://doi.org/10.52922/ti254209)
- Snow, P. C. & Woodward, M. N. (2017). Intervening to address communication difficulties in incarcerated youth: A Phase I clinical trial. *International Journal of Speech-Language Pathology*, 9507(4), 392–406. DOI: [10.1080/17549507.2016.1216600](https://doi.org/10.1080/17549507.2016.1216600)
- Snow, P. C., Woodward, M., Mathis, M. & Powell, M. (2016). Language functioning, mental health and alexithymia in incarcerated young offenders. *International Journal of Speech-Language Pathology*, 18(1), 20–21. DOI: [10.3109/17549507.2015.1081291](https://doi.org/10.3109/17549507.2015.1081291)
- Snowling, M. J., Adams, J. W., Bowyer-Crane, C. & Tobin, V. (2000). Levels of literacy among juvenile offenders: The incidence of specific reading difficulties. *Criminal Behaviour and Mental Health*, 10(4), 229–241. DOI: [10.1002/cbm.362](https://doi.org/10.1002/cbm.362)
- Sousa, C., Herrenkohl, T. I., Moylan, C. A., Tajima, E. A., Klika, J. B., Herrenkohl, R. C. & és mtsaik (2011). Longitudinal study of the effects of child abuse and children's exposure to domestic violence, parent-child attachments, and antisocial behavior in adolescence. *Journal of Interpersonal Violence*, 26(1), 111–136. DOI: [10.1177/0886260510362883](https://doi.org/10.1177/0886260510362883)
- Sowerbutts, A., Eaton-Rosen, E., Bryan, K., & Beeke, S. (2021). Supporting young offenders to communicate in the youth justice system: A scoping review. *Speech, Language and Hearing*, 24(2), 87–104. DOI: [10.1080/2050571X.2021.1899571](https://doi.org/10.1080/2050571X.2021.1899571)
- Speech Pathology Australia [SPA] (2018). *Speech pathology in mental health: Clinical guideline*. https://www.speechpathologyaustralia.org.au/SPAweb/Members/Clinical_Guidelines/spaweb/Members/Clinical_Guidelines/Clinical_Guidelines.aspx?hkey=f66634e4-825a-4f1a-910d644553f59140
- Starling, J., Munro, N., Togher, L. & Arciuli, J. (2012). Training Secondary School Teachers in Instructional Language Modification Techniques to Support Adolescents With Language Impairment: A Randomized Controlled Trial. *Language, Speech and Hearing Services in Schools*, 43(4), 474–495. DOI: [10.1044/0161-1461\(2012/11-0066\)](https://doi.org/10.1044/0161-1461(2012/11-0066))
- Stephenson, M. (2007). *Young people and offending: Education, youth justice, and social inclusion*. Willan Publishing.
- Stewart, A., Livingston, M. & Dennison, S. (2008). Transitions and turning points: Examining the links between child maltreatment and juvenile offending. *Child Abuse & Neglect*, 32(1), 51–66. DOI: [10.1016/j.chiabu.2007.04.011](https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2007.04.011)
- Tamnes, C. K., Herting, M. M., Goddings, A. L., Meuwese, R., Blakemore, S. J., Dahl, R. E. és mtsaik (2017). Development of the cerebral cortex across adolescence: A multisample study of inter-related longitudinal changes in cortical volume, surface area, and thickness. *Journal of Neuroscience*, 37(12), 3402–3412. DOI: [10.1523/JNEUROSCI.3302-16.2017](https://doi.org/10.1523/JNEUROSCI.3302-16.2017)
- Thornberry, T., Lizotte, A., Krohn, M., Smith, C. & Porter, P. (2003). Causes and consequences of delinquency: findings from the Rochester Youth development study. In Thornberry, T. & Krohn, M. (szerk.), *Taking Stock of Delinquency: An overview of findings from contemporary longitudinal studies*. Kluwer Plenum. 11–47. DOI: [10.1007/0-306-47945-1_2](https://doi.org/10.1007/0-306-47945-1_2)
- Van IJzendoorn, M. H., Dijkstra, J. & Bus, A. G. (1995). Attachment, intelligence, and language: A meta-analysis. *Social Development*, 4(2), 115–128. DOI: [10.1111/j.1467-9507.1995.tb00055.x](https://doi.org/10.1111/j.1467-9507.1995.tb00055.x)
- Vennard, J., Hedderman, C. & Sugg, D. (1997). *Changing offenders' attitudes and behaviour: what works?* Home Office Research Study. DOI: [10.1080/1068316031000116247](https://doi.org/10.1080/1068316031000116247)
- Ward, T. & Stewart, C. (2003). Criminogenic needs and human needs: A theoretical model. *Psychology, crime & law*, 9(2), 125–143.
- Weatherburn, D. (2011). Crime-prone communities. In Stewart, A., Allard, T. & Dennison, S. (szerk.), *Evidence-based policy and practice in youth Justice*. The Federation Press. 63–81.
- Willingham, D. T. (2012). Ask the cognitive scientist: Why does family wealth affect learning? *American Educator*, 36(1), 33–39.
- Winstanley, E. L., Mahoney III, J. J., Lander, L. R., Berry, J. H., Marshalek, P., Zheng, W. & Haut, M. W. (2020). Something to despair: Gender differences in adverse childhood experiences among rural patients. *Journal of substance abuse treatment*, 116, 108056. DOI: [10.1016/j.jsat.2020.108056](https://doi.org/10.1016/j.jsat.2020.108056)
- Winstanley, M., Webb, R. & Conti-Ramsden, G. (2018). More or less likely to offend? Young adults with a history of identified developmental language disorders. *International Journal of Language and Communication Disorders*, 53(2), 256–270. DOI: [10.1111/1460-6984.12339](https://doi.org/10.1111/1460-6984.12339)

Wolff, P. H., Waber, D., Bauermeister, M., Cohen, C. & Ferber, R. (1982). The neuropsychological status of adolescent delinquent boys. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 23(3), 267–279. DOI: 10.1111/j.1469-7610.1982.tb00072.x

World Health Organization (1999). *The world health report 1999—Making a difference*. <http://www.who.int/whr/1999/en/>

Zupan, B., Campbell-Woods, N. & Thompson, H. (2021) Scoping review: language assessment

practices for Aboriginal and Torres Strait Islander children in Australia and guidelines for clinical practice. *Australian Journal of Rural Health*, 29(6), 879–895. DOI: 10.1111/ajr.12766

Zwiers, M. L. & Morissette, P. J. (1999). *Effective Interviewing of Children: A Comprehensive Guide for Counsellors and Human Service Workers*. Accelerated Development. <http://www.howardleague.org/weeklyupdates/2005updates/October05.htm>

Absztrakt

A fiatalok fogvatartottak nyelvi készségeinek vizsgálata kiemelt fontosságú kérdés, mivel az itt megjelenő deficit hatása szerteágazó. Az ezen a területen felmerülő hiányosságok az oktatásban való esetleges sikertelenség mellett széles körű hatásokkal járhatnak, megnehezítve azt, hogy a fiatalok szabadulása után sikeresen beilleszkedjen a társadalomba. Tanulmányunkban a nemzetközi kutatások tükrében vállalkozunk a téma vizsgálatára, kitérve a nyelvfelépítési zavarok kialakulási okainak, jellemzőinek vizsgálatára mellett az ezzel összefüggésben megjelenő pszichológiai jellegű nehézségek bemutatására, valamint a receptív és expresszív nyelvi zavar okozta kihívásokra. Megvizsgáljuk, mi állhat annak hátterében, hogy a nyelvi és kommunikációs zavarokkal küzdők aránya jóval magasabb a fogvatartottak körében, mint a teljes populációban. Egy külön fejezetben kitérünk arra, hogy milyen kihívások jelentkeznek a fiatalok fogvatartottak nyelvi zavarával összefüggésben két speciális területen, a bírósági eljárás és a bűnelkövetést követő reintegrációs programok során. Tanulmányunk hiánypótló, mert a legfrissebb nemzetközi kutatások eredményeinek összegyűjtésére vállalkozunk, külön hangsúlyt fektetve a probléma megoldására, erre irányuló javaslatok felsorakoztatására. A nyelvi zavarok minél fiatalabb korban történő felismerése, hatékonyabb szövegértési szűrési eljárások alkalmazása kulcsfontosságú lenne e probléma kezelése során a látencia csökkentése céljából. Fontos lenne odafigyelni, hogy a szakemberek egyszerűbb nyelvezetet használjanak a fiatalok bűnelkövetéssel való foglalkozás során; elengedhetetlen, hogy minél több logopédus szakember foglalkozzon ezekkel a fiatalokkal, ezzel is elősegítve, hogy a felmerülő fejlődési nehézségek orvosolhatóak legyenek, és ezek a fiatalok a társadalom hasznos tagjaivá váljanak, ne lépjenek felnőtt korukban a bűnözés útjára.

Kulcsszavak: fiatalok bűnelkövetők, nyelvfelépítési zavarok, logopédia, receptív nyelvi zavar, expresszív nyelvi zavar